

2 Korin

Äma ätutä Pol wäpi yäpmäŋ äpäŋirä Poltä iniken mebärini yäŋahäŋkuk

¹ * Näk Pol Anutu täŋo nadäk terak Kristo Jesu täŋo aposoro itat. Täŋpäkaŋ notninpak Timotikät nektä man ŋo kudän täŋpäŋ Anutu täŋo äbot täŋpani ämawebe Korin yotpärare-ken itkaŋ inta peda ärekaŋ. Ba intagän nämo, Anutu täŋo kudupi ämawebe Grik komeken ittäŋ kukaŋ unitä danikta bok peda ärekaŋ. ² * Eruk Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Anututa bänep täga man

³ * Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo Anutuni ba Nani iniŋoret täkäna! U butewaki mähemi-iniktä watä it nimiŋirän bänep kwini terak it täkamäŋ. ⁴ Unitä komi bäräpi mebäri mebäri ahäŋ nimiŋirän bänepnin äneŋi täŋpidäm taŋ nimik täyak. Anututä ude täŋ nimik täyak unita notniye ätu komi butewaki terak kuŋatneŋo uwä, Anututä bänep pidäm nimik täyak udegän notniye bäräpi terak itneŋo u bänepi täga täŋpidäm täne. ⁵ * Imata, Kristotä komi bäräpi mebäri mebäri nadäk täŋkuko unitäŋo moräki nintä terak taŋi ahäk täyak. U udegän, bäräpi gänaŋ iritna Kristotä bänep pidäm bumta pewän ahäŋ nimik täkaŋ. ⁶ * Täŋpäkaŋ

* **1:1:** 1Ko 1:1   * **1:2:** 1Ko 1:3   * **1:3:** Efe 1:3; 1Pi 1:3; Rom 15:5   * **1:5:** Sam 34:19; Sam 94:19   * **1:6:** 2Ko 4:15

näk ba notnaye ätu komi butewaki jop nämo nadäk täkamäj. Nämo, komi butewakinin unitä in täñkentäj tamiñirän bänepjin äyäjutpäñ Anututa biñam täñkuño bänep pidäm terak it täkañ. Ba Ekäni täño bänep pidäm ahäj nimik täyak u imaka, jop nämo nadäk täkamäj. Nämo, unitä täñkentäj tamiñirän bänepjin täñpidäm tak täkañ. Täñpakañ bänep pidäm ahäj tamik täyak unitä täñkehäromtañ tamiñirän komi butewaki nintä nadäk täkamäj udegän ahäj tamiñirän nämo kwitanpäj gwäk pimiñpäj kuñat täkañ. ⁷Bureni notnaye, intä bäräpi u gänañ nämo api kwitanenñ yäj nadäkinik täyat. U imata, nintä komi butewaki nadäk täkamäj u inkät nin bok nadäk täkamäj unita u udegän, Ekäni täño bänep pidäm ahäj nimik täyak u inta bok ahäj tamik täyak yäj nadäkamäj.

⁸ * Notnaye, Esia komeken komi butewaki ahäj nimiñkuko unitäño manbiñam nadäwut yäj nadäñpäj ñode täwetat; Kome uken bäräpi ahäj nimiñkuko u tañi pähap, nintä täga kotanañi nämo. Unitä täñpewän api kumne yäj nadäñkumäj. ⁹ Bureni täwetat. Nin kumäj-kumäjta biñam täkamäj yäj nadäñpäj bänepnin pena putärenkuñ. Upänkañ u ahäj nimiñkuko uwä nininken kehäromita nadäna äpani-inik täñpöpäj Anutu kumbani-ken nanik yäpmäj akwani u kubägän nadäj imineta ude uwä ahäj nimiñkuk. ¹⁰⁻¹¹ * Bureni-inik, Anutu unitä kumäj-kumäj-ken nanikpäñ ketärenñ nipmanñkuk. Ba äneñi api ketärenñ nipmanñpek. Man unita nadäkinik täñpäj Anutu ugän tubenñ kuñpäj kuñat täkamäj. Ba inä

* **1:8:** Apos 19:23; 1Ko 15:32   * **1:10-11:** 2Ti 4:18

Anutu-ken yänapik man yäñ nimiñirä äneñi api täñkentäñ nimek yäñ nadäkamäñ. Bureni, Anututä äma mäyap täño yänapik man nadänpäñ täñkentäñ nimiñirän ämawebe mäyaptä api käneñ. Täñkentäñ nimayäñ täyak u kañpäñ Anutu bänep täga man api iwetneñ.

Poltä bänep nadäwätäki nämo itkuk

¹² * Eruk notnaye, nininta biñam ñode yäñahäñpäñ täwetat; Bänepnintä bureni-inik ñode nadäk täkamäñ; Ämawebe ätu ba in bämopjin-ken man bureni ba kudän siwoñi terakgän kuñat täkamäñ. Kudän uwä Anutu-ken nanik. Uwä komen äma täño nadäk terak nämo täk täkamäñ. Nämo, Anutu orakoraki unitäño kehäromi terak ude täñ tamik täkamäñ. ¹³ Nadäkañ? Man kudän täñpäñ tamik täkamäñ uwä intä täga daniñpäñ nadäwä tärenañi. Man ätu käbop nämo pek täkamäñ. ¹⁴ * Unita nintä nininta nadäkamäñ udegän in kämi api nadäwä täreneñ yäñ nadätat. Apiño nintäño mebärinin moräkigän nadäkañ. Nadäwä tärewäpäñ Ekäni Jesu täño kadäni pähapken nintä Anutu iñamiken inta oretoret tänayäñ täkamäñ udegän intä ninta oretoret kañ täñput yäñ nadätat.

¹⁵⁻¹⁶ * Näk man u bänepna-ken peñkañ pengän inken päre bänep täga man täwetta yäñkut. Täñpäkañ päre tabäñkañ Masedonia komeken kukta yäñkut. Uken kuñatkañ äyänutpeñ äneñi ärenpäñ ätu irira in täñkentäñ namiñirä Judia

---

* **1:12:** Hib 13:18; 2Ko 2:17; 1Ko 1:17 * **1:14:** 2Ko 5:12; Plp 2:16

* **1:15-16:** 1Ko 16:5-6

komeken kukta nadänkut. Eruk, in kadäni yarä ude tabänjira oretoret kadäni yarä kañ tənput yän nadänkut. ¹⁷ Tawañ ude peñkuro upänkañ jide? Täñniknarani täñkuk yän nadäkañ? Näk kome täño nadäk-nadäk yäpmäj kuñarani unita man yänjira kubä bureni, kubä jop yänniknat täyak yän ba nadäkañ? ¹⁸ Upänkañ ude nämo, Anututä man bureniğän yäk täyak unita u inamiken imata man bureni ba jopi bok awähutpäñ täweret? Nämoinik! ¹⁹ * Täñpakañ Anutu täño nanaki Jesu Kristo, Silas Timoti-kät nintä yänahänpäñ täwetkumäño unita nadäwut; U man bureni ba jopi bok awähutpäñ nämo yäk täyak. Nämo, u man bureniğän yäk täyak. ²⁰ * Täñkañ man bureni yäk täyak uwä ñode; Imaka imaka Anututä täkta yänkehärom tañkuko u kudup Jesu Kristo terak bureni ahänkuñ ba kämi imaka, api ahäneñ. Mebäri unita Anutu täño manbiñam nadänpäñ Jesu Kristo terak bureni-inik yän yänkañ Anutu iniñoret täkamäj. ²¹⁻²² * Täñpakañ Anutu unitä in ba nin bok täñ-mehamtañ nimiñirän Kristo terak yeñ täpäneñpäñ it täkamäj. Ini-tägän nin inita biñam yäpmäj daniñpäñ wären kehäromi-inik täñkuk. Ude täñpäñ imaka tägatäga kämi yäpmäkta peñ nimanı u bureni-inik api nimek yän niwonäreka Kudupi Munapik bänepnin-ken peñkuk.

Pol imata Korin kome bäräñeñ nämo kuñkuk?

²³ * Ñode täwerira Anututä näkño man täñkehärom täwayän; Korin ämawebe inken nämo

---

* **1:19:** Apos 18:5   * **1:20:** Rev 3:14   * **1:21-22:** 1Jo 2:27; Efe 1:13-14; 2Ko 5:5; Rom 8:16-17   * **1:23:** Rom 1:9; 2Ko 11:31

ärenkuro uwä ärenjira nabänpäj mäyäk nadäneñ yänpäj nämo ärenkut. ²⁴* Ninä intäño nadäkinikjin kañiwarani ude itta nämo nadäkamäj. Nämo, nadäkinikjin u kehäromi itak yäj nadäkamäj. Täñ, nintäño gärip bureni uwä intä bänep oretoret terak kañ kuñarut yänpäj unita täñkentäj tamik täkamäj.

2

¹ * Mebäri unita nadäk ñode peñkut; Kuñira nadäj bäräp äneñi api täneño unita nämo api kwet yäj nadäñkut. ² Inken ärenpäj täñpewa bäräpi butewaki nadäneño uwä netätä äyänutpäñ näkño bänepnawä täñpidäm täwek? Nämo, in kuduptagän bäräpi nadäneño uwä jide tänpäj bänepna täñpidäm täneñ yäj nadäñkut. ³ Ude nadäñkuro unita inken nämo ärenkañ manbiñam komi nitek in yäpän tagawäpäñ tepmakta intäjukun u kudän tänpäj tamiñkut. Inken ärenpäj ämawebetä täñkentäj namiñirä bänep oretoret tänañipäj täñpewa butewaki nadäkta nämo nadäñkut. Nämo, bureni nadäk täyat uwä ñode; Näkä oretoret terak irira in udegän oretoret terak itneñ. ⁴* Notnaye, manbiñam u jop nadäj nämo kudän täñ tamiñkut. Nämo, bänepnaken ägekot pähap ahäj namänpäj konäm terak kudän täñ tamiñkut. U bäräpi tamikta nämo, u ninta gäripi pähap nadäj nimik täyak yäj nadäkta kudän täñkut.

Momi pekpek täño man

---

* 1:24: 1Pi 5:3   * 2:1: 1Ko 4:21; 2Ko 12:21   * 2:4: Apos 20:31

5 * Eruk, notjinpak bäräpi namiŋkuko ukenonita täwera nadawut. Bureni, äma waki täŋkuko u bäräpi näka bumik namiŋkuko upäŋkaŋ bäräpi bureni intä terak äronkuk. Upäŋkaŋ unita man jäpi yäkta nämo nadätat. 6 Nämo, näk komi ätukät nämo yäpuräräret. Waki täŋkuko unitäŋo kowata in mäyaptä täŋ imiŋkuŋo u täga. 7 Unita apiŋo momini peŋ imiŋpäŋ bänepi täŋpidäm taŋ imikot, butewaki pähap nadäŋpäŋ bänepi pewän putärek-inik täŋpekta. 8 Bureni peŋ täwetat; In kudän säkgämän täŋ imiŋirä näka bureni nadäŋ namikinik täkaŋ yäŋ kaŋ nadawän.

9 * Täŋpäkaŋ manbiŋam kudän täŋ tamiŋkuro uwä bänepjin täŋ-yabäkta kudän täŋkut. Näkŋo jukuman u kudup täga buramineŋ ba nämo buramineŋ u nadäwa yäŋkaŋ kudän täŋkut. 10 Nadäkaŋ? Intä äma unitäŋo momi peŋ imiŋirä näk imaka, unitäŋo momi täga api peŋ imet. Täŋkaŋ äma unitä waki u ba u täŋ namiŋkuko inta yäŋpäŋ unitäŋo momi Kristo iŋamiken uku peŋ imiŋkut yäŋ nadawut. 11 * Äma unita butewaki nämo nadäŋ imiŋitna Satantä täŋ-nikŋatpäŋ äma uwä inita biŋam yäpeko unita ude täwetat. Satan täŋo mebärini u nadäna tärekaŋ.

Topmäk-topmäk kodaki täŋo piä äma

12 * Täŋpäkaŋ Kristo täŋo Manbiŋam Täga yäŋahäkta Troas komeken kuŋpäŋ Ekänitä piäni uken täkta kädet uku täwit namiŋirän kaŋpäŋ nadäŋkut. 13 * Ude kaŋpäŋ nadäŋkuro upäŋkaŋ

* 2:5: 1Ko 5:1   * 2:9: 2Ko 7:15, 10:6   * 2:11: Luk 22:31

* 2:12: Apos 14:27; 1Ko 16:9   * 2:13: Apos 20:1

Taitusta wäyäkñewa wawäpäñ nadäwätäk pähap täñkut. Nadäwätäk täñpäñ Troas nanik äbot täñpani in itkot yäñ yäwetpeñ Masedonia komeken kuñkut.

14 Upäñkañ Anutu bänep täga pähap nadäñ imik täyiwa! U imata, u intäjukun it niniñpäñ Kristo täño piäni täkta täñkentäñ niniñirän täga täk täkamäñ. Uwä ñode bumik; Komi ämatä päñku iwankät ämik täñkañ yärepmitpäñä intäjukun ämanikät äneñi oretoret bumta täñtäñ eñiken ämneñ. Udegän intäjukun ämanintä täñkentäñ niniñirän Kristo täño manbiñam kábäñi säkgämän ude komeni komeni piäñ wädäñ yäpmäñ kuñirän unitäño mebäri nadäk täkañ. 15 * Bureni, manbiñam yäñahäwani ninä Anututä peñ niwerirän Kristo täño kábäñi säkgämän yäpmäñ kuñat täkamäñ. Täñitna unitäño kábäñitä äma irit kehäromita biñam ba äma geñi wakita biñam u bämopi-ken piäñ wädäk täyak. 16 * Geñita biñam täñpanitä nin piäñ nadäñirä kumbani kábäñ bumik täñirän tämapu täk täkañ. Täñ, irit kehäromita biñam täñpanitä nin piäñ nadäñirä irit säkgämän täño kábäñ ude piäñirän wädäñ nadäk täkañ. Täñpäkañ piä u täkta kehäromi nitek netä? Kubä nämo itak! 17 * Äma mäyaptä moner yäpmäktä Anutu täño man jop yäñ äwaräkukgän täk täkañ. Upäñkañ ninä ude nämo täk täkamäñ. Nämoinik, Anututä niniñ kirewani unita inamiken, Kristo täño piä watä ämaniye ude bänep siwonji terak yäñahäk täkamäñ.

---

* 2:15: 1Ko 1:18   * 2:16: Luk 2:34; 2Ko 3:5-6   * 2:17: 2Ko 1:12; 1Pi 4:11

3

¹ * Man udewani yänitna yänbiñam-biñam äneñi yäkañ yän nadäkañ? Ba ninta ñode käwep nadäk täkañ; Polkät noriye uwä äma jopi. Mebärini niwoñäreкта man kudän äbot täñpani täño intäjukun ämatä kudän täñ yämani u yäpmäñ kuñatta bitnäк täkañ. Ude nadäk täkañ? Ba man kudän täwani udewani kudän täñ niminayäñ yän nadäkañ? Ude nämo! Äma mäyaptä man kudän udewanita nadäwä ärowani täк täkañ upäñkañ nin ude nämo.

² * Imata, inä nintäño man kudän udewani, bänepnin-ken kudän täwani. Bänepjin sukurenpañ Anututa nadäkinik täñkuño unitä nin äma jidewani u siwoñi yäñahäñirän ämawebe kuduptä kañpañ nadäk täkañ. ³ * Uwä ñode kañpañ nadäk täkañ; Inä man kudän Kristotä ini kudän täwani bumik, nintä piä täñkumäño unitäño bureni. Täñkañ uwä äma keritä mobä terak kudän täwani nämo, uwä Irit Mähemi täño Munapikitä äma bänepi-ken kudän täwani.

⁴ * Piänin unita nadäkinik takamäñ. Imata, Kristotä piäni u täкта täñ-kehäromtañ niniñirän Anututä kawän tägak täyak. ⁵ Bureni, nininken kehäromi ba nadäk-nadäk terak piä u täga täк takamäñ yän yänañi nämo. Nämo, kehärominin uwä Anutu-ken nanik. ⁶ * Anutu ini uwä topmäк-topmäк kodaki täño watä piä täкта kehäromi nimik täyak. Topmäк-topmäк kodaki uterak ämawebe Anutu-kät bänep kubägän täga itneñ. Täñpäkañ

---

* **3:1:** 2Ko 5:12; Apos 18:27; Rom 16:1   * **3:2:** 1Ko 9:2   * **3:3:** Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27   * **3:4:** 2Ko 2:16   * **3:6:** Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63; Rom 7:6

topmäk-topmäk uwä baga man kudän täwani uterak yengämä pewani nämo, u Munapik täño kehäromi terak yengämä pewani. Baga man kudän täwani unitä kumän-kumän kädet irepmitta nämo täñkentän nimik täyak. Täñ, Munapik uwä irit bureni pewän ahäk täyak.

7-8 * * Baga man uwä mobä pipiyäwani terak kudän täwani u Ekäni täño penyänek ba kehäromi nitek ahänkuk. Unitä täñpewän Moses täño injami-dapun ägo paki-inik wenkuko paorayän täñkukopänkan amawebetä pen ugän känäni nämo täñkuk. Eruk, baga man, mähemiye kumän-kumänta binam yepmanpani unitä penyänek ba kehäromi udewani nitek ahänkuk. Täñ Kudupi Munapik täño watä piä ämaniyetä penyänek ba kehäromi jidewani nitek upän api käneñ? U penyänek säkgämän kehäromi-inik, kädet biani täño irepmit-inik täñpani u api käneñ! ⁹* Ba Anututa watä piä täktäk kädet biani, amawebe mankenta binam yepmak täyak u penyänek ba kehäromi nitek ahänkuk. Täñ piä unitä amawebe Anutu injamiken momini nämo yepmak täyak unita jide yänayän? Uwä ñode; Piä u säkgämän-inik, Ekäni täño kehäromi ba penyänek ikek! ¹⁰* Bureni, amawebetä baga man unita nadänirä säkgämän täñkuko upänkan imaka säkgämän-inik, kehäromi pähaptä ahänjirän apiño imaka biani unita nadänitna äpani, penyäneki nämo täk täyak. ¹¹ U imata, baga man, imaka kadäni keräpi itta yäwani u penyänek ba kehäromi nitek ahänkuk. Täñ imaka tärek-täreki

* **3:7-8:** Kis 34:30   * **3:7-8:** Gal 3:2,5   * **3:9:** Lo 27:26; Rom 1:17, 3:21   * **3:10:** Kis 34:29

nämo itta yäwanitä penjänek ba kehäromi jidewani nikek? U inipärik kudupi kubä!

12 Eruk nin penjänek bureni u nämoinik api paoreko unita nadäkinik takamäj unita unitäno manbiñam täjumun-umun terak nämo, bätakigän yänahäk takamäj. 13 * Nin Mosestä tänkuko ude nämo tak takamäj. Ägo injami dapun-ken wenkuko u nämo paorirän tektä injami-dapun tänpipiñkuk, Isrel ämawebetä nadäk-nadäki imaka kadäni keräpi-tagän penjänekta yäwani uterakgän penen yänpäñ tänpipiñkuk. 14 * Täñirän Isrel ämawebe täno nadäk-nadäki mobä ude äworenkuko unita penjänek unitäno mebäri nämo kañpäñ nadäwä tumbuñ. Tänpäñ topmäk-topmäk biani unitäno man daniñpäñ nadäk tak takañ upañkañ pen, mebäri kwawak nämo kañpäñ nadäk takañ. Tek u pen injami-dapun ba nadäk-nadäki tänpipiñ itak bumik. Bureni, u nämo wärämurani. Nämo, äma kubätä Kristota nadäkinik tänpäñ kwasikorirän uyaku Anututä tek u täga wärämutek. 15 Täñkañ apiño imaka, Moses täno бага man u daniñpäñ nadäk takañ upañkañ tek unitä bänep nadäk-nadäki-ken uwäk täñirän mebäri nämo nadäwä tumäk takañ. 16 * Tänpäkañ äma kubäkubätä bänep nadäk-nadäki Ekänikengän penjirä eruk tek u wärämüt yämik täyak. 17 * Tänpäñ Ekänita yäyak uwä Munapik ubayäj. Ekäni täno Munapiktä äma kubäken irirän eruk äma u бага man täno topmäk-topmäk terak nämo it täyak. Bureni, Anutu dubini-ken kukta imaka kubätä käderi wari nämo

* 3:13: Kis 34:33-35 * 3:14: Rom 11:25 * 3:16: Rom 11:23,26

* 3:17: Jon 8:32,36; Rom 8:2; Gal 5:1

itpipitak. ¹⁸ * Unita notnaye, nadäkinik tänpäni nininta ɲode yäwa; Tek unitä nintäño inam-dapunin nämo uwäk täyak. Nämo, Ekäni täño penyänek ba täktäki säkgämän u kaɲpäñ nadäkinik täk täkamäj. Ude tänpäñ nintä terak Ekäni ini penyänek kudäni ba täktäki u yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ penjirän ini bumik äworeñ itkamäj. Tänpäkañ Ekänitä ude täñ ninij itak. Täñ Ekäni uwä Munapik ubayäj.

4

Imaka säkgämän käbot jiburani gänañ itak

¹* Anututä orañ nimiñpäñ piä u nimiñkuko unita bänepnin nämo pena putärek täkañ. Nämo, ehutpäñ täk täkamäj. ²* Tänpäñ kudän waki mäyäk ikek, ämatä käbop täk täkañ u mäde ut yämik täkamäj. Nin tänyäkɲarani nämo täk täkamäj, ba Anutu täño mankät jop mankät bok nämo awähut täkamäj. Nämoinik, Anutu inamiken man bureni init-inik tänpäñ kwawak yäñahäk täkamäj. Ude täk täkamäj uwä ämawebetä nibänpäñ nadäñkañ bänepitä kädet siwoñi iwatkañ yäñ nadäwut yänpäñ täk täkamäj. ³ Bureni, äma ätu dapuri itpipiwanitä Manbiñam Täga nintä yäñahäk täkamäj unitäño mebäri nämo nadäwä tumäk täkañ. Eruk, äma udewani uwä pewä paotta biñam tänpäni yäñ nadäwut. ⁴ * Komen ämawebe täño anutu waki unitä nadäk-nadäki uwäk tänpipiñirän Manbiñam Täga täño penyäneki ahäñ yämik täyak uwä täga nämo kaɲpäñ nadäk täkañ. Manbiñam Täga unitä Kristo täño penyänek ba kehäromi u yäñahäk täyak. Täñkañ

* **3:18:** Kis 16:7, 24:17   * **4:1:** 2Ko 3:6   * **4:2:** 2Ko 2:17; 1Te 2:5; 1Ko 1:18   * **4:4:** Efe 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3

Kristo ini uwä Anutu udegän-inik. ⁵ * Bureni-inik täwetkamäj; Manbiñam yäñahäk täkamäj uwä ämawebetä wäpnin yäpmäj akukta nämo täk täkamäj. Nämo inik! Nin ñode yäñahäk täkamäj; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak. Täñpakañ Jesu unitä wäp biñam yäpän yäñpäñ intäño watä piä ämajiye ude itkañ täñkentäj tamik täkamäj. ⁶ * Anututä bian ñode yäñkuk; Bipmäj urani gänañ penyänjek ahäwän! Eruk Anutu unitägän iniken penyänjek bänepnin-ken pewän ahäk täkañ. Penyänjek unitä nadäk-nadäknin kwawak pirärenjirän Anutu täño täktäki ba kehäromi Kristo terak itak u kwawak kañpäñ nadäk täkamäj.

⁷ * Upäñkañ piä täk täkamäj uwä ninin-tägän täga tänañi nämo. Unita imaka säkgämän-inik injit täkamäj uwä käbotinik jiburani gänañ injit täkamäj bumik. Ude unitä kwawak ñode niwoñäretak; Manbiñam unitäño kehäromi pähap u ninken nanik nämo, u Anutu-ken nanik. ⁸ * Komeni komeni bäräpi mebäri mebäri yabäj ahäk täkamäj upäñkañ bäräpi unitä nin nämo uyiñ-jakñit täkañ. Nadäwätäk täk täkamäj upäñkañ bänepnin nämo pena putärek täkañ. ⁹ Ämatä iwan täñ nimik täkañ upäñkañ Anutu nämo nipmak täyak. Ämatä nidäpmäj-pewä mak täkamäj upäñkañ gwäk pimiñpäñ pen kuñat täkamäj. ¹⁰ * Kepma kepma gupñintä komi bäräpi Jesutä nadäñpäñ kumbuko udegän nadäñpäñ kotak täkamäj. Upäñkañ jop nadäj nämo kotak täkamäj. Nämo, ämawebetä gupnin terak Jesu, kodak tañpeñ akuñkuko unitäño

---

* 4:5: 2Ko 1:24   * 4:6: Stt 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18   * 4:7: 2Ko 5:1   * 4:8: 2Ko 1:8, 7:5   * 4:10: 1Ko 15:31

kehäromi kwawak ahäñirän kakta komi bäräpi u nadänpäj kotak täkamäj. ¹¹ * Bureni, kodak itkamäj upäjkañ kepmä kepmä Jesu täño piä terak kumäj-kumäj-ken it täkamäj. Ude irtna Jesu Kristotä gupnin kumäkta yäwani u täñ-kehäromtañ nimik täyak unitä Jesu uwä kehäromi nitek itak yäj kwawak yäñahäk täyak. ¹² Unita ñode täwetat; Manbiñam yäñahäk täkamäj uniterak kumäj-kumäj-tä ninken ahäk täyak upäjkañ piänin uterak inken irit säkgämän ahäk täyak.

¹³ * Anutu täño man kudän täwani terak äma kubätä ñode yäjku; Näk nadäkinik täñkuro unita man yäñahäjkut. Eruk, nintä bänep nadäk-nadäk udegän inñit täkamäj. Nin nadäkinik täkamäj unita manbiñam yäñahäk täkamäj. ¹⁴ * Imata, nin ñode nadäk täkamäj; Anutu, Ekäni Jesu Kristo kumbani-ken nanik yäpmäj päñaku teñkuko unitä nin imaka, Jesu-kät bok api yäpmäj päñaku nipmanpek. Täñirän inkät ninkät bok inñamiken api itne. ¹⁵ * Unita ñode yäwa; Komi bäräpi nadäk täkamäj u in täñkentäj tamikta nadäk täkamäj. Ba uterak Anutu täño orakorakitä ämawebe mäyap-ken weñ parirän ämawebe u bänep täga pähap iwetpäñ Anutu wäpi biñam iniñ oretinik api täneñ.

Kunum gänañ iritta gup

¹⁶ * Mebäri unita bänepnin nämoinik pena putärek täkañ. Komegupnin uwä putärek täkañ upäjkañ Ekänitä bänepnin uwä kepmä kepmä täñ-kodaktañ nimik täyak. ¹⁷ * Komi bäräpi täpuri, apiño-tagän

* 4:11: Rom 8:36   * 4:13: Sam 116:10   * 4:14: 1Ko 6:14

* 4:15: 2Ko 1:3-6   * 4:16: Efe 3:16   * 4:17: Rom 8:17-18

yāwani nadäk täkamäj unitä imaka säkgämän-inik, tärek-täreki nämo kubä api pewän ahäj nimek yäj nadäk täkamäj. Imaka säkgämän u komi apiŋo nadäk täkamäj u irepmit-inik api täjpek. ¹⁸* Unita imaka dapunintä känäŋi uterak nämo, imaka dapunintä nämo känäŋi uterak kakinik täk täkamäj. Imaka dapunintä täga känäŋi u kadäni keräpi-tagän api itneŋ. Upäjkaŋ imaka nämo känäŋi uwä tärek-täreki nämo, pen api it yäpmäj ärowek.

5

¹* Bureni ŋode nadäkamäj; Komegup, eŋi waki kome terak ŋo it täkamäj u wawänä kunum gänäŋ Anutu-ken nanik eŋi paot-paori nämo ba äma keritä täjpani nämopäj wädäna ärowöpäj api itne. ²* Upäjkaŋ kome terak ŋo itkaŋ eŋi kodaki, kunum täŋo gup nitek u jide täjpäŋ bäräŋeŋ wädäna äroneŋ yäj nadäjpäŋ yäjkähän-kähän yäjtäŋ kuŋat täkamäj. ³ U imata, eŋi kodaki u wädäna ärowöpäj moräj, apiŋo kuŋat täkamäj ude nämo api kuŋatne. Nämo, u gup bureni nitek api kuŋatne. ⁴* Täjpäkaŋ komegup, kome ŋonitäŋo eŋi waki nitek kuŋatkaŋ bäräpi pähap nadäjpäŋ yäjkähän-kähän yäk täkamäj. U imata, komegup yäjopmäjpäŋ jop maŋpä-kukta nämo nadäk täkamäj. Nämo, nin kunum täŋo gup, komegup punin terak wädäna ärokta gäripi nadäkamäj. Ude täjtitna imaka irit kehäromi nitek unitä imaka paotta yāwani api uwäktäj morewek. ⁵* Nadäkaŋ? Anututä ini irit kehäromi u yäpmäk-

* 4:18: Kol 1:16; Hib 11:1-3 * 5:1: 2Ko 4:7; 2Pi 1:13-14 * 5:2:

Rom 8:23 * 5:4: 1Ko 15:53-54 * 5:5: Rom 8:16,23

tagän iwoyänpän nipmanjuk. Tänpän irit u bureni-inik api tamet yän niwojärekta Kudupi Munapiki intäjukun niniñ kireñjuk.

6 * Mebäri unita bänep pidäm terak bätakigän kuñat takamän. Upänkañ ñode imaka nadäk takamän; Komegup ño nikedä, Ekänitä ini komeken dubini-ken-inik nämo itkamän. 7 * Unita apiño, imaka bureni unita nadäkinik tänpän kuñat takamän. U kwawak irirän kañiwattän nämo kuñat takamän. 8 * Upänkañ äneñi ñode yäkgän tänpa; Kumäkta nämo umuntak takamän. Nämo, gäripnin tañi uwä komegup ño penpän Ekäni-kät itta nadäk takamän. 9 * Tänpäkañ komegup ikek itnayän takamän ba komegup penpän Ekäni-kät itnayän takamän upänkañ nadäk kehäromi-inik ñode pek takamän; Ekäni täño gärip terakgän kuñaritna gäripikañ nadäwän. 10 * U imata, Kristotä nin yäpmän danikta kuduhtagän injamiken api ahäne. Ahäñitna komegup ikek itkañ kudän tak takamän, täga ba waki, uterak kowata nimikta yäwani u api nimek.

Anutu-kät not tänpän kuñat-kuñat

11 * Ekänitä ude api tänpoko uwä umuri pähap. Unita nadäna tärewäpän ämawebetä udegän nadäkot yänpän gwäk pimiñpän yäwetgän yäwetgän tak takamän. Täñitna nin täño mebärinin uwä Anututä kwawakinik kañpän nadän moretak. Täñ, inä jide? Bänepjintä ninta jide nadäk takañ? Siwoñi takañ yän käwep nadän nimik takañ? 12 *

---

* 5:6: Hib 11:13-16 * 5:7: 1Ko 13:12 * 5:8: Plp 1:23 * 5:9: Kol 1:10; 1Te 4:1 * 5:10: Sav 12:14; Rom 2:16, 14:10 * 5:11: 2Ko 4:2 * 5:12: 2Ko 3:1, 1:14

Notnaye, ude yänjira iniken gupi äneņi jop nadäņ yäpmäņ ärokaņ yäņ nadäneņta! Ude nämo, mebäri ñodeta yäyat; Intä ninta gäripi bureni nadäņ nimut yäņpäņ man udewä täwetat. Ninta ude nadäņpäņ äma täņyäkņarani täņo jopman täga api utneņ. Äma uwä äma bänepi-ken jide pätak unita nadäwätäk nämo täk täkaņ. Äma gupitagän, dapuritä kak täkaņ unitagän nadäwä ärowani täk täkaņ.

¹³ Äma uwä ninta yäņgunğun man yäk täkaņ yäņ yäk täkaņ. Täga, ini yäk täkot! Upäņkaņ man yäņahäk täkamäņ u Anutu wäpi yäpmäņ ärokta yäņahäk täkamäņ. Täņ, nadäna tumbäpäņ kuņat täkamäņ uwä inta yäņpäņ kuņat täkamäņ. ¹⁴ Imata, Kristotä bänep iron pähap niwoņärenkuko unitä peņ niwerirän piäni täk täkamäņ. Iron pähap täņkuko u ñode kaņpäņ nadäkinik täkamäņ; Äma kubätä ämawebe kuduptagänta yäņpäņ kumbuk. Ude täņkuko unita ämawebe kuduptagän u bok kumbumäņ bumik. ¹⁵ * Täņkaņ kuduptagänta yäņpäņ kumbuko unita ämawebe iritta biņam uwä pen inita nadäwätäk täņpäņ nämo kuņatneņ. Nämo, u äma täņkentäņ yämikta kumäņpäņ kodak taņkuko unitäņo wäpi biņam oraņ imiktagän nadäņpeņ kuņatneņ.

¹⁶ Unita apiņo nin ämawebe gupi-tagän, kome täņo nadäk teraknämo yäpmäņ danik täkamäņ. Täņ, bian ninä äma täņo nadäk terak Kristo kaņpäņ nadäk täk täņkumäņo upäņkaņ apiņode uwä nämo! ¹⁷ * Apiņo ñode kaņdäkņek täkamäņ; Äma kubä Kristo terak kwasikot täyak uwä Anututä äma u

* 5:15: 1Ti 2:6; Rom 14:7-8

* 5:17: Rom 8:1,10; Gal 6:15; Ais

43:18; Rev 21:5

tänpewän mebärini inipärik kubä täyak. U imaka biani pewän paoräpäj imaka kodaki korewani. 18 * U Anutu kubä-tägän täk täyak. Nin unitäno iwan itkumäno upänkaŋ Kristo terak Anututä tänpewän inikät bänep kubägän it takamän. Tänpän äma ätutä inikät bänep kubägän udegän itta piä no niminkuk. 19 * Unita manbiŋam no de yänahänpäj yäwet takamän; Anututä Jesu terak komen ämawebe inikät bänep kubägän itta piä tänkuk. U momini peŋ yämiŋpäj momi unita wari nämo nadäk täyak. Tänpäkaŋ Anutu-kät ämawebe bämopi-ken bänep kubägän pewä ahäk-ahäk täno manbiŋam u nintä yänahäkta ketnin terak peŋkuk.

20 Unita Kristo täno meni jinom yäpmanpäj mani yänahäk takamän. Yänahäk takamän uwä Anututä ini ämawebeta gera yäyak ubayän. Kristotä iniken man kehäromigän no de yänahäk takamän; Bänepjin äyänutkaŋ Anutu-kät bänep kubägän itpäŋ kaŋ kuŋarut! 21 * Nadäkaŋ? Kristo u momi nämo upänkaŋ Anututä nin täŋkentän nimikta tänpewän momi äma bureni äworeŋkuk. Ude täŋkuko u no deta; Nintä Kristo-kät kwasikotpäj ini Anutu ude, siwoŋi kudupi äworekta täŋkuk.

6

1 * Unita notnaye, Anutu-kät piä bok täŋpani nintä man kehäromigän no de täwetkamän; Watä ket itpäŋ kaŋ kuŋarut! Anutu täno orakoraki yäpuŋo

---

* 5:18: Rom 5:10   * 5:19: Rom 3:23-25; Kol 1:19-20   * 5:21: Jon 8:46; Hib 4:15; Gal 3:13; 1Ko 1:30; Plp 3:9   * 6:1: 2Ko 5:20

unitaŋo bureni nämo pewä ahäneŋta! ^{2*} Anututä unita yänkuko u ŋode nadäwut;

Oran tamikta kadäni näkŋa nadänkut-ken uken nadän tamiŋkut.

Intä imaka umuri kubä irepmitta täŋkentän tamiŋkut yäk. *Ais 49:8*

Notnaye, man unita ŋode täwera nadäwut; Oraŋ tamikta kadäni iwoyänkuko uwä apiŋo. Unita apiŋowä uken tubeŋ kuŋirä waki keriken nanik kaŋ ketäreŋpäŋ tepmaŋpän!

Poltä bäräpi mäyap kotaŋkuk

³ Nin ämatä nibäwä waki täŋpäpän piä täk täkamän ŋonitä täŋpewän Anututa bitnäneŋo ba momi-ken mäneŋo ujeta gwäk pimiŋpäŋ kudän siwoŋigän täk täkamän. ^{4*} Bureni, imaka kudup-tagän ahän nimik täkaŋ uterak nin Anutu täŋo piä watä ämaniye bureni yän yäwoŋärek täkamän; Komi bäräpi ba umun mebäri mebäri terak itpäŋ nämo kwitak täkamän. ^{5*} Ekäni täŋo piäta yänpäŋ ämatä pärip-päriptä nidäpmänpäŋ komi eŋiken nipmak täkaŋ. Ba iwantä nin itgwäjiŋpäŋ nidäpmäkta täk täkaŋ. Ba piä, woŋ imätpän täk täkamän. Ba däpmon kodak, nakta jop it täkamän.

^{6*} Täŋpäkaŋ täktäknin uwä, siwoŋi kudupi kuŋat täkamän. Ba nadäk-nadäk täga iŋit täkamän. Kok-wawak bäräneŋ nämo täŋpäŋ äma oraŋ yämik täkamän. Kudän udewani terak nin Anutu täŋo piä watä äma bureni yän yäwoŋärek täkamän.

* **6:2:** Luk 4:19-21   * **6:4:** 2Ko 4:2   * **6:5:** 2Ko 11:23-27

* **6:6:** 1Ti 4:12

Ninä Kudupi Munapik täño kehäromi terak kuñat takamäj. Ba bänep iron täktäk kädet bureni iwat takamäj. ⁷ * Täñkañ man bureni-gänpäj yäñahäk takamäj. Ba Anutu täño kehäromi terak piä tak takamäj. Täñ, iwan täño kehäromi yäpmäj äpäkta ämik täño tuñum ketnin kukñi kukñi injit takamäj uwä kudän siwoñi u. ⁸ Täñitna äma ätu orañ niniñirä ätutä wäpnin yäpmäj äpäk takañ. Ätu niniñ oret takañ, ätu yäñärok niwet takañ. Ätutä täñyäkñarani äma yäñ nadäk takañ upäj nämo, man bureniñän yäk takamäj. ⁹ * Äma mäyaptä piä ude täñpani yäñ nadäj nimik takañ upäñkañ nadäwä äpani tak takañ. Ämatä ninta kumbani ude nadäk takañ upäñkañ nämo, kodak itkamäj! Nidäpmäñpäj niwat kirek takañ upäñkañ nämo kumäñkamäj. ¹⁰ * Butewaki nadäk takamäj upäñkañ bänep oretoret terak it takamäj. Äma jäwäri it takamäj upäñkañ äma mäyap täñkentäj yämik takamäj. Tuñumta wäyäkñek takamäj upäñkañ täñbumbum pähap ikek it takamäj. ¹¹ O Korin nanik notnaye, man ba nadäk kubä käbop nämo pek takamäj. Nämo, inta gäripi-inik nadäñpäj nintäño nadäk kudup kwawak yäñahäñpäj täwet takamäj. ¹² Nin gäripi tañi nadäj tamik takamäj upäñkañ ninta udegän nämo nadäj nimik takañ. ¹³ * Nadäkñ? Man täwetat ño, in äpetnaye nanaknaye bureni unita täwetat. Unita nintä gäripi nadäj tamik takamäj udegän gäripi nadäj nimik takot.

---

* **6:7:** 1Ko 2:4   * **6:9:** 2Ko 4:10; Sam 118:18   * **6:10:** 2Ko 7:4; Plp 2:17; Kol 1:24   * **6:13:** 1Ko 4:14

Siwoŋi-kät wakikät not täga nämö tädeŋ

14 * Notnaye, ɲode täwera nadäwut; Nadäkinik täŋpani intä äma nadäkinik nämö täŋpani-kät imaka kubä täkta bänep kubägän nämö täneŋ. Ude täga tänaŋi nämö. In mebarijin inigän inigän. Jide nadäkaŋ? Siwoŋi-kät wakikät not täga tädeŋ? Ba peŋyänjek kenta bipmäŋ urani bänep kubägän täga tädeŋ? Nämoinik! 15 Ba Kristo-kät Satan, yarä u jide täŋpäŋ bänep kubägän tädeŋ? Ba nadäkinik täŋpani-kät nadäkinik nämö täŋpani, yarä u jide täŋpäŋ bänep kubägän tädeŋ? U täga nämö! 16 * Ba Anutu täŋo kudupi yotkät wäbät, yarä unitä jide ude täŋpäŋ bänep kubägän tädeŋ? Nadäkaŋ? Ninä Anutu irit mäheŋi täŋo kudupi yot. Unita Anututä ɲode yänjuk;

Näk in bämopjin-ken itkaŋ itpäŋ-nadäk api täŋ yäpmän kwet.
Täŋpäŋ Anutujin irira ämawebenaye api itneŋ. Wkp 26:12

17 * Mebari unita Ekänitä ɲode yäkgän täŋjuk;

Unita Anututa nadäkinik nämö täŋpani u yabä kätäŋpeŋ injingän injingän itkot.
Täŋpäkaŋ imaka taräki yepmäŋitpäŋ-pek nämö täneŋ.
Ude täŋirä näk not api täŋ tamet.

18 * *Täŋkaŋ nanjin ude it tamiŋira äpetnaye nanaknaye ude täŋpeŋ api kuŋatneŋ.*
Ekäni kehäromi mäheŋitä ini man ude yäyak.

* 6:14: Efe 5:7,11 * 6:16: 1Ko 3:16; Wkp 26:12; Ese 37:27

* 6:17: Rev 18:4 * 6:18: 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8

7

¹ Notnaye tägagämän, Anututä ude täñ nimikta man ude täñkehärom tañkuko unita imaka waki taräkitä gupnin bänepnin täñpäwak täkañ u yabä kätäñpäñ kuräki-inik it täkäna. Täñkañ Anutu orañ imiñpäñ kudupi-inik itta gwäk pimiñpäñ piäni täk täkäna.

Pol oretoret täñkuk

² * Täñpäkañ inä ninta äneñi nadäñ nimik täkot. Nin inken nanik äma kubäta waki nämo täñ imiñkumäñ. Ba äma kubä täñ-ikñatpena nadäkiniki nämo pewän putärenkuñ. Ba äma kubä jop ikñatpäñ imakani nämo kubo täñkumäñ. ³ * Man ñowä tebenpäñ nämo yäyat. Nämo, man pengän täwetkumäño ugänpäñ äneñi täwetat; Bänepnintä inta gäripi nadäk täkamäñ. Nämo kumnayäñ täkamäñ ba kumnayäñ täkamäñ upäñkañ inta gäripi pen api nadäk täne. ⁴ In-täño nadäk-nadäkjinta bänep yarä nämo täyat. Nämo, inta oretoret täyat u inide kubä. Komi butewaki punin terak it yäpmäñ äbumäño upäñkañ bänepna nämo pewa putärek täyak. Nämo, oretoret pähap nadäk täyat.

⁵ * Täñpäkañ Masedonia komeken ahänpäñ jide täñpäñ itpäñ-nadäk tänam? Nämoinik. Ñoken ämatä ninkät bumta yäñ-awätpäñ komi bäräpi mebäri mebäri täñ nimiñirä bänepnin imaka, umuntañkuñ. ⁶ * Täñitna äma bänep bäräp ikek täñpidäm täwani Anututä bänepnin täñpidäm takta Taitus iniñ kireñpewän äbuk. ⁷ Ba iniñ kireñpewän äbuko unitagän nämo. Nämo, Taitus inkät irirä

* 7:2: Apos 20:33; 2Ko 12:17

* 7:3: 2Ko 6:11-12

* 7:5: 2Ko

2:13 * 7:6: 2Ko 1:3-4

bänepi tänpidäm taŋ imiŋkuŋo unitäŋo manbiŋam niwerirän bänepnin pidäm taŋkuk. Nöde imaka niwerirän bänepnin tägaŋkuk; Intä bäräpi täŋ namiŋkuŋo unita butewaki nadäŋ namiŋpäŋ äneŋi bänep kubägän itta nadäk täkaŋ. Ba näka gäripi nadäŋpäŋ äneŋi nabäkta nadäk täkaŋ yäŋ niwetkuko unita oretoret inide kubä nadätat.

8 * Näk man kudän kubä bian kudän täŋ tamiŋkuro uterak nadäŋ bäräp tamiŋkut. Tänpäŋ man u täŋkentäŋ tamikta kudän täŋkuro unita goret täŋkut yäŋ nämo nadätat. Bureni, pengänä goret tät yäŋ nadäŋkuro upäŋkaŋ bänep nadäŋ bäräpjin u paotkuko unita apiŋo täga nadätat. 9 Tänpäkaŋ apiŋo oretoret täyat uwä bänep nadäŋ bäräp nadäŋkuŋo unita nämo. Nämo, bänep nadäŋ bäräp nadäŋkuŋo unitä täŋpewän bänepjin äyänutkuŋ. Mebäri unita oretoret täyat. Anututä ude kaŋ nadäwut yäŋ nadäŋkuko udegän bänep nadäŋ bäräp u nadäŋkuŋ. Unita nintäŋo mantä in nämo tänpän waŋkuŋ yäŋ nadätat. 10* Bänep nadäŋ bäräp Anututä ini pewän ahäk täkaŋ unitä täŋpewän äma nintä bänepnin sukurek takamäŋ. Tänpäŋ kädet uterak Anututä irit kehäromita biŋam nimagut täyak. Unita nadäŋ bäräp udewanita nadäwätäk nämo täne. Tänpäkaŋ kome terak nanik bänep nadäŋ bäräptä äma nämo täŋkentäŋ yämik täyak. Nämo, u kumäŋ-kumäŋ imagut täyak. 11 Upäŋkaŋ kawut! Bänep nadäŋ bäräp Anutu-ken nanik nadäŋkuŋo unitä inken bureni jide pewän ahäŋ tamiŋkuk? Momi täktäk kädet penpäŋ kädet siwoŋi iwatta bänepjin kädäp ijik täkaŋ. Tänpäŋ waki

---

* 7:8: 2Ko 2:4 * 7:10: Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

bämopjin-ken itkuko u utpewä makta pidäm tañkuñ. Nadäwätäk pähap tañpäñ äneñi kudupi itta kädetta wäyäkñeñkuñ, ba äma momi u tañkuko u yäpä-siwonj takta piäni tañkuñ, ba ninta gäripi äneñi nadäñkuñ. Waki u nämo uwäk tañkuño unita mebärijin kwawak ahätak.

¹² Bian man kudän tañ tamiñkuro uwä äma waki tañkuko unita yäñpäñ nämo, ba äma bäräpi kottañkuko unita yäñpäñ nämo kudän tañ tamiñkut. Nämo, man täweritna Anutu injamiken bänepjintä näka jide nadäkanj u kwawak pewa ahäj tamikta tañkut; Bureni, in näka gäripi tañi nadäñ namiñpäñ äneñi nabäktä nadäkanj. ¹³ Ude tañkuño unita bänepnin tañpidäm tañkuñ.

Ba bänepnin tañpidäm tañkuño unitagän nämo. In Taitus bänepi tañpidäm tañ imiñirä oretoret tañkuko unitä manbiñam päbä niwerirän oretoret pähap, bumta tañkumäj. ¹⁴ Bian intäño biñam Taitus iwetkuro, man u jopi tañirän mäyäk nämo yäput. Nämo, in man täwerira bureniñän tañkuño udegän Taitus inta oretoret man iwetkuro uwä bureni nikekgän tañkuk. ¹⁵ * Taitus inken äreñirän umuntañkuño upäñkanj not tañ imiñpäñ mani buramiñkuño unita nadäñpäñ bänepitä inta gäripi-inik nadätak. ¹⁶ Unita oretoret täk täyat uwä ñodeta; In kudän siwonji terakgän api kuñatneñ yäj nadäkinik täyat.

8

Täñkentäk monen yämik-yämik täño man

---

* 7:15: 2Ko 2:9

1 * Notnaye, Masedonia komeken nanik äbot täņpani ätuken iron kädet Anututä pewän ahänjkuko unita täwetat; 2 Komi butewaki terak jopi jäwäri-inik itkuņo upänkaņ jop waki Ekäni täņo manta oretoret ärowani pat yämiņkuko unita äma ätu täņkentäņ yämikta iron pähap täņ yämiņkuņ. 3 Näk dapunatä kaņkuro u bureni ñode täwetat; Uwä iniken bänepitä pidäm tawäpäņ kehäromi pat yämiņkuko udegän, imaka tänaņi u irepmiņpäņ moneņ tuņum taņi-inik peņ yämiņkuņ. 4 * Nin nämo peņ yäweritna ini-tägän man kehäromi ñode niwetkuņ; Baga nämo peņ nimiņirä äbot täņpani ätu täņkentäņpäņ Anutu täņo kudupi ämawebe Judia komeken nanik u kaņ täņkentäņ yäminal yäk. Ude täkta gäripi pähap nadäkamäņ yäņ niwetkuņ. 5 Täņpäkaņ imaka täpuri käwep täneņ yäņ nadäņitna ñode täņkuņ; Pengän bänepi Ekänikengän peņkaņ Anutu täņo nadäk iwatpäņ nintäņo man buramikta pidäm taņkuņ.

6 Masedonia naniktä kädet ude täņkuņo unita Taitus inken kädet udegän pewän ahäkta peņ iwetkumäņ. Bian Taitustä in täņkentäņirän bämopjin-ken bänep iron kädet u ahäņpäņ paotkuko äneņi täņkentäņ tamiņirän iron kädet u yäpurärätpäņ pen täņtäņ kukta peņ iwetkumäņ. 7 * Inken Anutu täņo iron bumta ñode pat tamik täkaņ; Nadäkinik, manbiņam yäņahäk-ahäk, nadäk-nadäk taņi, ba Anutu täņo kädet iwatta pidäm taktak u pat tamikaņ. Ba ninta gäripi taņi nadäk täkaņ. Eruk u udegän, äma täņkentäkta moneņ tuņum pekpek kädet iwatta pidäm täkot. 8 Peņ

* 8:1: Rom 15:26 * 8:4: 2Ko 9:1-2 * 8:7: 1Ko 1:5; 1Ko 16:1-2

täwetpäñ nämo yäyat. Nämo, äbot täñpani ätuken iron kädet iwatta täñpidäm-pidäm ahäñkuko u täweritna intäño bänep iron jide ude pätak unitäño mebäri niwoñärewut yäñpäñ yäyat. ⁹ * Unita Ekäninin Jesu Kristo täño ironita juku piwut. Uwä täñbumbum ikektä inta yäñpäñ jopi jäwäri ude täñkuk. Intä täñbumbum u korekta jopi jäwäri ude äworeñkuk.

¹⁰ Unita in ñode täñirä tägawek yäñ nadätat; Imaka obañ gumonita moräki täñpäñ peñkuño u äneñi yäpurärätpäñ kañ täñ yäpmäñ kut yäñ nadäñpäñ täwetat. Kädet u bänepjin pidäm tawäpäñ intäjukun täñkuñ. ¹¹ Unita imaka u tänayäñ nadäñpäñ bänepjin pidäm tawäpäñ yäput peñkuño udegän imaka it tamikañ uterak pidämigän kañ täñ yäpmäñ kut. ¹² * Nadäkañ? Äma kubätä iron täkta pidäm täweko uwä Anututä iron unita gäripi nadäñpäñ yäpek. Moneñ tuñum it tamikañ upäñ iron täga tänañi u pidämigän täñirä Anututä kawän tägak täyak. Täñ, imaka nämo it tamikañ upäñ iron täwut yäñ nämo peñ täwet täyak.

¹³⁻¹⁴ * Man ño intä bäräpi tañi-inik kotañirä ämawebe ätu säkgämän itta yäñpäñ nämo täwetat. Nämo. Täñ, apiñode in täñbumbum terak itkañ unita ämawebe ätu jäwäri-inik itkañ u täñkentäñ yämiñirä tägawek. Ude täneño uyaku mäden intä jäwäri iräwä unitä täñbumbum terak itpäñä kowata api täñkentäñ tamineñ. Kädet ude terak iritjin kuñat-kuñatjin bok uterakgän api pätden. ¹⁵ * Unita Anututä Isrel ämawebe kome jopi-ken kuñarirä

* 8:9: Mat 8:20; Plp 2:6-7 * 8:12: Mak 12:43 * 8:13-14: 2Ko

9:12 * 8:15: Kis 16:18

ketem kubä wäpi mana unita yänpäj Anutu ɲode iwetkuɲo udegän täkot;

Äma mana taɲi yäpuɲo uwä naɲ yäpmäj kuɲpäj naɲ paotnaɲi nadäjkaɲ uterak yäpuɲ.

Tänpäkaɲ äma mana täpuri yäpuɲo uwä äneɲi ätuta nämo wäyäkɲeɲkuɲ. Nämo, naɲpä koki täɲkuɲ.
Kis 16:18

Taitus-kät noriye täɲo manbiɲam

¹⁶ Anututä Taitus bänepi tänpidäm taɲ imiɲirän in täɲkentäj tamikta nintä nadäk täkamäj udegän nadätak unita Anututa bänep täga nadäj imikamäj. ¹⁷ Äneɲi inken ärekta iwet yabäjitna bänep täga nadäjkuɲ. Tänpäkaɲ nintä iwet yabäjkuɲmäɲo unitagän nämo, ini imaka, inken äreɲpäj täɲkentäk piä täɲ tamikta gäripi pähap nadäjkuɲ. ¹⁸ Täɲ, Taitus-kät notninpak kubä bok pena ärekamän. Notninpak uwä äbot täɲpani ätuken Manbiɲam Täga yäɲahäk-ahäk piä täk täyak unita wäpi biɲam oraɲ imik täkaɲ. ¹⁹ Ba piä u täktagän nämo. Nämo, äbot täɲpani ätutä äma u ninkät bok kuɲatta iwoyäjkuɲ. U täɲkentäj nimiɲirän Judia komeken nanik äbot täɲpanita täɲkentäk moneɲ yämikta yäwani u watäni itpäj yäpmäj kuɲat täkamäj. Piänin uwä Ekäni ini wäpi biɲam iniɲ oretta täk täkamäj. Ba ämawebe ɲode yäwoɲärekta; Äbot täɲpani bäräpi terak itkaɲ u täɲkentäj yämikta pidäm täkamäj. ²⁰ Tänpäkaɲ ämatä yänpäj-nibäj niwat täneɲo udeta ämawebetä bänep irona pewani moneɲ taɲi ɲo watäni ket itta nadäkamäj. ²¹ Nin kudän siwoɲi täktagän nadäk täkamäj. Kudän siwoɲi u Ekäni iɲami-kengän

nämo. Nämo, ämawebetä imaka, nibäwä siwoŋi täkta yänpäŋ täktäknin u kwawak pena ahäk täkaŋ.

²² Tänpäkaŋ Taitus-kät notninpak ukät kuŋatta notninpak kubä bok yepmana ärenayäŋ. Notninpak unitäŋo kehäromi ba gäripi kakta piä mebäri mebäri imiŋitna kudup täŋ morek täyak. Äma u Anutu täŋo piä gwäk pimiŋpäŋ täk täyak. Täŋ, in kudän siwoŋi terakgän api kuŋatneŋ yäŋ nadäkinik täyak unita täŋkentäŋ tamikta gäripi pähap nadätak. ²³ Tänpäkaŋ Taitus täŋo mebäri uwä kudup nadäkaŋ. Uwä näkŋo notnapak bureni kubä, in täŋkentäŋ tamikta piä bok täŋpani. Täŋ, notninpak yarä unitawä ŋode nadäneŋ; Yarä uwä kome ŋo käda äbot täŋpani täŋo iŋam dapun yäpmänpäŋ piä täk täkamän unitä Kristo täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkamän. ²⁴ * Unita in kudän siwoŋi ugän täŋ yämiŋirä äbot täŋpani kome ätuken naniktä iron täktäk kädet inken tokŋek pätak yäŋ nadäk täkot. Ba ŋode imaka, nadäk täkot; In-täŋo biŋam yäk täkamäŋ uwä jop nämo yäk täkaŋ yäŋ nadäk täkot.

9

Äbot täŋpani notniye täŋkentäŋ yämikta man

¹ * Akaia kome taŋiken nanik inta man käroŋi nämo kudän täŋ tamayäŋ. Nämo, inä Anutu täŋo kudupi ämawebe ätu täŋkentäŋ yämikta monerŋ pekpek täŋo käderi uwäku nadäkaŋ. ² In äbot täŋpani jopi jäwäri itkaŋ u täŋkentäŋ yämikta bänepjin pidämtak täkaŋ yäŋ nadänpäŋ Masedonia äbot täŋpani iŋamiken wäpjin biŋam yäpmäŋ

* 8:24: 2Ko 7:13-14 * 9:1: 2Ko 8:1-7

akuṅpāṅ ḡode yāwet täyat; Akaia nanik äbot täṅpani notjiye täṅkentäk moneṅ udeyani pekta bian, obaṅ kubä gumonita nadäk tawaṅ peṅkuṅ. Piä udeyani täkta intäṅo nadäk-gärip u yāwerira nadāṅpāṅ udegän täkta mäyaptä pidām taṅkuṅ. ³ Unita yāṅpāṅ notniye yaräkubä ḡo intäjukun yepmaṅpa ärekaṅ. Yaräkubä unitä täwerä täṅtuṅum taṅpāṅ irirä näkṅawä api ärewet. Bian intäṅo wāṅjin yāpmāṅ akuṅpāṅ moneṅ uku täṅtuṅum taṅpāṅ peṅkuṅo itak yāṅ yāṅkumāṅo biṅam u jopigän täṅpekta! ⁴ Nadäkaṅ? Näkkät Masedonia äbot täṅpani ätukät intäjukun äreṅpāṅ tuṅum nämo täṅjirä tabänero uwä in ba näk mäyäk pähap nadäne, bureni täṅtuṅum taṅpāṅ peṅkuṅ yāṅ nadāṅpāṅ Masedonia ämawebe yāwetkuro unita. ⁵ Mäyäk ude nadāwet yāṅ yāṅpāṅ notnaye ḡo intäjukun yāniṅ kireṅpewa äreṅkaṅ in täṅkentāwāpāṅ täṅkentäk moneṅ taṅi pekta yāṅkehärom taṅkuṅo u täṅtuṅum taṅpāṅ peṅjirä näk mäden api ärewet. Ude tänayāṅ täṅo uyaku mebäri kwawak ḡode api tabāṅpāṅ-nadäne; Moneṅ u injinken gärip terak täṅtuṅum taṅpāṅ peṅkuṅ, nintä peṅ täweritna nämo yāṅ api tabāṅpāṅ-nadäne.

Iron, bāneptä pewä ahäk täkaṅ unita man

⁶ * Nadäkaṅ? Iron täktäk u yeri pikpik ude bumik. Unita näkṅo man ḡonita juku piṅpāṅ kuṅatneṅ; Äma kubätä ketem yeri ähan piweko uwä bureni yarägän pugerek. Täṅpākaṅ äma kubä ketem yeri mäyap piweko uwä bureni udegän mäyap pugerek. ⁷ Unita in kubäkubätä ket nadäkinik täṅkaṅ moneṅ irona penayāṅ yāṅpāṅä

* 9:6: Snd 11:24, 22:9; Rom 12:8

penen, ämatä pen täwerirä nämo, ba bänep yarä nikek nadänkañ nämo. Nämo inik, Anututä äma bänep oretoret terak iron ták tákañ unita gäripi-inik nadäk täyak. ⁸Unita nadäkañ? Anututä bänep ironi terak tənjbumbum kudup täga taniñ kirewek. Ude täñ tamiñirän irit kuñat-kuñatjinken imaka kubäta nämo api wäyäkñeneñ. Ba tənjkentäk-kentäk täkta kehäromi kubäta täga nämo api ijineñ. ⁹ * Man unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

*U äma jäwärita tənjbumbum täñ yämik täyak.
Unitäño orakoraki u paot-paori nämo, pen api irek.
Sam 112:9*

¹⁰ * Anutu, ketem yeri pewän ahäwani ba ketem bureni nak tákamäñ u pewän ahäwanitä inken tənjbumbum udegän api pewän ahäñ tamek. Täñirän uken nanik iron tänayäñ tákañ unitä täktäkjin täga u tənjpewän ämawebe ätuken bureni bumta api ahäneñ. ¹¹ * Bureni, Anutu jop nämo tənjkentäñ tamik täyak. Nämo, tənjbumbum täñ tamik täyak uwä ämawebe ätu tənjkentäñ yämikta täñ tamik täyak. Uunita intäño iron yäpmäñ kwayäñ täyat u ämawebe mäyaptä yäpmäñpäñ Anutu bänep täga api iwetneñ. ¹² * Nadäkañ, ironjin unitä Anutu täño kudupi ämawebe jop gupi tənjkentäñ yämik-tagän nämo api tənjpök. Nämo, iron u yäpmäñpäñ Anutu bänep täga man iwetpäñ bänep oretoret pähap api tən imineñ. ¹³ Ba ugän nämo. Iron täñ yäminayäñ tákañ unitäwä nadäkinikjin täño mebäri kwawak

---

* **9:9:** Sam 112:9   * **9:10:** Ais 55:10; Hos 10:12   * **9:11:** 2Ko 1:11, 4:15   * **9:12:** 2Ko 8:14

pewän ahänirä ämawebe mäyaptä kanpäŋ nadänpäŋ
 ɲode api nadäneŋ; Nadäkiniki jop meni-tägän nämo
 yänahäk täkaŋ yäk. Nämo, Kristo täŋo Manbiŋam
 Täga u injit-inik tänpäŋ buramik täkaŋ yän nadänpäŋ
 Anutu api iniŋ oretneŋ. Täŋkaŋ iron inita ba
 äma ätuta täŋ yäminayäŋ täkaŋ unita yänpäŋ Anutu
 wäpi api yäpmän akuneŋ. ¹⁴ Ude täŋkaŋ Anutu
 täŋo orakoraki intä terak ärokinik täŋkuko unita
 yänpäŋ yänapik man yäkyäki-ken inta gäripi nadän
 tamiŋpäŋ inta nitek api yäk täneŋ. ¹⁵ Eruk Anutu
 täŋo iron ärowani inipärik kubä täŋ nimiŋkuko
 unita bänep täga pähap iwet tākäna!

10

Poltä piäni täŋo mebäri yänkehärom taŋkuk

¹* Eruk notnaye, näkŋaken mebäri yänahäwayäŋ.
 Inken nanik ätutä näka man ɲode yäk täkaŋ; Pol
 uwä, kadäni ninkät it täkamän-ken äma mäyäki
 ude äworeŋkaŋ täk täyak upänkaŋ ban it täyak
 ukenä man kehäromi yäwani yänkaŋ man kudän
 mebäri mebäri täŋ nimik täyak. Upänkaŋ ude
 nämo. Kristotä ini bänep kwini terak täwereco
 ude butewaki man terak ɲode täwetat; ²* Inken
 ärenpäŋ man komi nitek täga täwerero upänkaŋ
 ude täkta gäripi nämo nadätat unita injin irit kuŋat-
 kuŋatjin yäpä-siwon tawut. Täŋ, inken nanik ätutä
 näka kome täŋo nadäk terak kuŋat täyak yän yäk
 täkaŋ u nadänjit kaŋ kuŋarut. Ärenpäŋ bätakigän
 itkaŋ man kwini nämoinik api yäweret. ³ Bureni,
 komen äma bämopi-ken it täkamän upänkaŋ unitäŋo

* **10:1:** 1Ko 2:3   * **10:2:** 1Ko 4:21

nadäk ba kehäromi terak nämo ämik täkamäj. ⁴ *
 Nämo, ämik täño tuñum nintä injit täkamäj uwä
 kome ñonitäño nämo. Tuñum nintä injit täkamäj
 uwä Anutu täño kehäromi nitek, iwan täño yewa
 kehäromi yeñwekta kehäromi nitek. ⁵ Kehäromi
 unitä äma iniken nadäk-nadäkita nadäwä ärowani
 täñpöpäj jop manman ba tänyäkñarani man
 mebäri mebäri uterak Anutu täño nadäk bureni ut
 täkañ u wäramut täkamäj. Täñpäj äma täño nadäk
 jopi utpena paoräkañ Kristo täño nadäk ugän
 iwarän täwut yäñpäj piäni täk täkamäj. ⁶ * Ude
 täñkañ intagän itsämäjkamäj. Bänep äyäjutpäñ
 Kristo täño man kudup buramiñirä, eruk u punin
 terak äma mannin nämo buramik täkañ u komi
 yämikta api pidäm täne.

⁷ Nadäkañ? Inken nanik ätu inita Nin-tägän
 Kristo täño äma yäj nadäk täkañ. Eruk, äma
 udewani, kwawak ñode nibäñpäj nadäwut; Nin
 imaka, Kristo täño ämagän itkamäj. ⁸ * Ekänitä ini
 in täñpawakta nadäñpäj nämo, intäño nadäkinikjin
 täñkehärom takta yäñpäj wöp namiñkuk. Unita
 nininta biñam yäk täkamäj unita mäyäk täga
 nämo nadäwet. ⁹ Täñpäkañ in ñode nadäñeñta;
 Umuntañpäj kwaiwut yäñpäj Pol uwä man kudän
 täñ nimik täyak. Upäñkañ notnaye, ude nämo!
¹⁰ Bureni, äma ätutä näka ñode yäk täkañ; Poltä man
 kudän täk täyak uwä komi kehäromi mebäri mebäri
 nitek. Täñ, ini ahäj nimiñirän kak täkamäj uwä
 äma jopi gañani. Täñ, menitä yäk täyak u udegän,
 mebäri nitek nämo bumik yäj nadäk täkamäj. ¹¹ *

* **10:4:** Efe 6:13-17   * **10:6:** 2Ko 2:9   * **10:8:** 2Ko 13:10; 2Ko
 12:6   * **10:11:** 2Ko 13:2,10

Tänpäkaŋ äma man ude yäk täkaŋ uwä ket ɲode nadäneŋ; Kadäni nintä äreŋpäŋ kädet iwatnayäŋ tämäŋo uwä ban itkaŋ man kudän täkamäŋ ɲo terakgän siwoŋi iwatpäŋ api täne.

12 * Äma bämopjin-ken itkaŋ gup yäpmäŋ ärokärok man yäk täkaŋ u nin udegän täga nämo yäpurärätpäŋ yäne. Nin täŋo täktäknin uwä unitäŋo udewani nämo. Äma uwä iniken mebärini yäpmäŋ danikta nadäk kubä ba imaka kubä terak kaŋpäŋ nadäŋkaŋ nämo yäpmäŋ danik täkaŋ. Nämo, u inita jop nadäŋ kubä nadäwä ärowani täk täkaŋ. Äma udewani uwä guŋ bureni-inik! 13 * Täŋ, yänäŋi ude uwä irepmiŋpäŋ nininta biŋam täga nämo yäne. Nämo, piä täkta бага Anututä yäŋ nimani uterakgän itkaŋ biŋam yäk täkamäŋ. Tänpäkaŋ piä бага yäŋ nimani u päŋku in bok yäpmäŋtak. 14 Unita piä inken täŋkumäŋo unita oretoret biŋam yäk täkamäŋ uwä yänäŋi u irepmiŋpäŋ nämo yäk täkamäŋ. Inken piä nämo täŋkaŋ, jop nadäŋ yänero uyaku nadäŋirä waki täŋpek. Upäŋkaŋ ude nämo, nintäjukun inken Kristo täŋo Manbiŋam Täga u yäŋahäŋkumäŋo unita biŋam täga yäne. 15 * Unita ɲode yäwa; Piä ninin täk täkamäŋ unitagän biŋam yäk täkamäŋ. Äma ätutä täŋpani ukät nämo. Nämoinik. Nintäŋo gärip u ɲode; In täŋo nadäkinikjintä tägaŋirän-tägaŋirän bämopjin-ken piä ätukät täŋitna taŋi kaŋ weŋ parän. 16 * Nadäkinikjintä ude ahäŋirän eruk Manbiŋam Täga u kome ätu mädejin käda u käda u api yäŋahäŋtän kune. Nadäkaŋ? Nin kome ätu äma ätutä bian piä

* 10:12: 2Ko 3:1, 5:12 * 10:13: Rom 12:3 * 10:15: Rom 15:20 * 10:16: Apos 19:21

tänpani-ken tänkan biŋam jop nadän yäkta nämö nikan.

17* Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

*Imaka kubäta biŋam yäwa yänpänjä Ekänitä täñ gamik
täyak unitagän yäwen. Jer 9:24*

18 * U imata, äma kubä Ekänitä wäpi yäpmän ärok täyak, äma udewanita ñode nadäk täkamän; Ekänitä äma unitäño piä kawän tägak täyak yän nadäk täkamän. Täñ, äma kubätä iniken gupi yäpmän äronpän oretoret tänpeko uwä oretoreri uwä jopigän tänpek.

11

Aposoro jopi täño täktäki

1 Notnaye, in nadän namiñirä guñ man täpuri ätu ñode täwerayän; 2* Näkä inta iyap takinik täk täyat uwä Anututä nadäk täyak udegän. Inä webe guban kuräki siwoñi-inik äma kubäta biŋamgän iwoyänpän tepmañkuro ude. Äma uwä Kristo ubayän. 3* Täñpäkan gämoktä Iv täñikñatkuko ude inken udegän ahäwek yän yänkan umuntak täyat. Äma ätutä täñ-täkñarirä nadäk-nadäkjin täñguñ tawäpän Kristota nadän imikinik täñpän siwoñi kuñat-kuñat kädetjin unita mäde ut iminental 4* U imata, äma ätutä man mebäri mebäri täwerirä mebäri nämö yäpmän daniñpän nadänkan bäräñeñ jop yämagut täkan. Äma udewanitä Jesu täño biŋam

* 10:17: 1Ko 1:31 * 10:18: 1Ko 4:4-5 * 11:2: Efe 5:26-27

* 11:3: Stt 3:4,13 * 11:4: Gal 1:8-9

täwetpäñ täwoñärekamäñ yäñkañ täk täkañ uwä Jesu bureni täño biñam nintä täwetpäñ täwoñärewani unitäñopäñ nämo täk täkañ. Ude terak munapik intä yäpmäkta täwet täkañ uwä Kudupi Munapik bian yäpuño u nämo. Ba manbiñam mebäri kubä täwet täkañ uwä Manbiñam Täga nintä täweritna nadäñpäñ nadäkinik täñkuño u nämo. Inä äma udewani yämagutta gäripi nadäñpäñ yäniñ kireñirä piäni waki u täk täkañ.

5 * Intä aposoro unita nadäñirä aposoro ärowani täk täkañ. Upäñkañ nähä unitäño gämori-ken nämo itat yäñ nadätat! 6 * Man yäñahäkta mena nämo käwep pidämtak täyak upäñkañ nadäk-nadäkta nämo wäyäkñek täyat. Näk Anutu täño nadäk-nadäkpäñ yäñahäk täyat yäñ uku kädet mebäri mebäri terak kwawak täwoñärenkumäño u.

7 * Anutu täño Manbiñam Täga yäñahäñpäñ täwetkuro unita gwäki nämo yäput. In orañ tamikta yäñpäñ näñjata nadäñira äpani täñkuko unita jide? U momi täñkut ba? 8 * Täñpäkañ in bämopjin-ken piä täñkuro uwä kome ätuken nadäkinik täñpanitä moneñ täñkentäñ namiñirä täñkut. In täñkentäkta ude täñkuro uwä äma uken kubota ude bumik täñkut. 9 * Kadäni inkät itkut-ken uken moneñta inken nanik kubäken nämo yäñapiñkut. Nämo, moneñ paorirän notnaye Masedonia komeken peñpeñ Korin äbuño unitä täñkentäñ namiñkuñ. Unita kadäni uken kädet ude iwatkuro udegän bämopjin-ken äneñi itpäñ ugän api iwaret. Inta

* 11:5: 1Ko 15:10; 2Ko 12:11; Gal 2:6 * 11:6: 1Ko 2:1,13; Efe 3:4 * 11:7: 1Ko 9:12,18 * 11:8: Plp 4:15-18 * 11:9: 2Ko 12:13

bäräpi kubä nämo api kotan̄ tamet. ¹⁰ * Bureni-inik! Kristo, mani bureni bänepna-ken pätak unitäno wäpi terak n̄ode yänkehärom täyat; Akaia kome päke u gänañ kudän ude täk tänkuro u kubätä täga nämo naniñ bitnäwek. Nämo, täga täñkut yän nadänpän̄ unita biñam pen api yäk täñpet. ¹¹ Jide? Inta gäripi nämo nadäk täyat unita kudän u täñkut? Nämo inik, Anutu in̄amiken inta gäripi pähap nadätat yän bureni täwetat!

¹² Upän̄kan̄ intäno aposoro ärowani u ini wäpi biñam yäpmän̄ ärokärok kädēt täñpipiñ yämikta kädēt ude tänkuro udegän pen api täk täñpet. Moneñ ketjin terak nanik yäpero uwä aposorojiye unitä n̄ode yäneñta; U kawut! Nintä täk takamän̄ Pol udegän täk täyak yän yäneñta! ¹³ * Täñpakan̄ aposoro u aposoro bureni nämo, u aposoro jopi, piä täñyäkñarani kädēt terak täk takan̄. Kristo täno aposoro bureni täno in̄am dapun wädäwä ärowäpän̄ bämopjin-ken kuñat takan̄. ¹⁴ Ude yänjira kikiñutkan̄? Nämo! Satantä ini, peñyän̄ek täno añero unitäno in̄am dapun wädäwän̄ ärowäpän̄ kuñat täyak. ¹⁵ Unita piä ämaniye imaka, siwoñi äma täno in̄am dapun wädäwä ärowäpän̄ kuñarirä yabän̄kan̄ imata kikiñutne? Ude nämo! Kämiwä gwäki, piä täk takan̄ uterak api yäpneñ!

Pol bäräpi mebäri mebäri kotan̄kuk

¹⁶ * Eruk, äneñi n̄ode täwetgän täyat; In näka guñ yän nämo nadän̄ namineñ. Täñ, guñ yän nadänpän̄ä, eruk guñ yän kan̄ nadäwut! Ude nadänpän̄ unita nadän̄ namiñirä guñtä täk takan̄

* 11:10: 1Ko 9:15   * 11:13: 2Ko 2:17; Plp 3:2   * 11:16: 2Ko 12:6

udegän näkñata biñam täpuri yäwa! ¹⁷ Man yäyat ñowä Ekäni täño nadäk iwatkañ nämo yäyat. Nämo, äma guñtä wäpi yäpmäñ akuk täkañ ude yäyat. ¹⁸ Upäñkañ jop uken! Äma inkät it täkañ uwä kome täño nadäk terak wäpi yäpmäñ akukta nadäk täkañ unita näk imaka, biñam yäwa! ¹⁹ Inä nadäk-nadäkjin ärowani nitek käwep unita äma guñ äma nadäñ yämiñirä man täwetpäñ täwoñärek täk täkañ! ²⁰ Ba ugän nämo, äma udewani yäniñ kireñirä watä piäni täñ yämikta tämagut täkañ. Ba jop man-man terak täñ-täkñarirä imaka imakajin kudup yäniñ kirek täkañ. Ba ärowani täñpäñ etä päpä tabäñkañ iñamjin dapun-ken tadäpmäk täkañ. Ude täñ tamik täkañ unita gäripi käwep nadäñ yämik täkañ? ²¹ * Bureni, aposorojiye unitä nin nirepmit täkañ! Kudän täñ tamik täkañ ude nämo täñkumäño unita waki, ninä mäyäk tänañi käwep!

Yäke! Guñ man äneñi kubä ñode yäkgän täñpa; Äma kubätä iniken täktäk kwawak yäñahäkta kehärom tawänä, eruk näk imaka, udegän täñpawä! ²² Äma uwä Hibru nanik täñpawä, eruk näk imaka Hibru nanik. Ba Isrel äma täñpawä, näk imaka Isrel ämagän. Ba Abraham täño tawañken nanik täñpawä, näk imaka Abraham täño tawañken nanikgän.

²³ * Wära! Guñ man bureni yäñtäñ äbätat ñopäñ jop uken waki äneñi yäkgän täñpa! Äma uwä Kristo täño piä watä äma täñpawä, näk imaka u yärepmitpäñ Kristo täño piä watä äma bureni-inik itat. Ba äma unitä komi piä täk täkañ u näkä

---

* 11:21: Plp 3:5   * 11:23: Apos 16:23; 1Ko 15:10

yärepmitpäñ gwäk pimiñpäñ tāk täyat. Kadäni mäyap iwantä komi enjiken nepmañpäñ bumta nut täñkuñ. Kadäni mäyap kumnañpäñ it täñkut. Bäräpi ude-ude terak äma unitä bäräpi kotak tākañ uwä näkä yärepmitpäñ kotak täñkut. ²⁴ * Juda ämatä kadäni 5 ude nepmäñitpäñ 39-39 ude näk päripmäk täñkuñ. ²⁵ * Täñkañ Rom gapmantä nepmäñitpäñ kadätä nutkuño u kadäni yaräkubäta täñkuñ. Täñ, kadäni kubä äma ätutä utna kumbän yäñkañ mobätä nutkuñ. Täñkañ kadäni yaräkubä ude gäpe näkä kuk täñkuro u imärirän gwägu gänañ äpmok täñkut. E kadäni kubä-kenä gäpe wañirän gwägu gänañ äpmonpäñ kepma kubä, bipani kubä gwägu terak jop orañtäñ kuñatkut.

²⁶ * Täñpäñ komeni komeni kuñat täñkut-ken uken ume tokätpäñ pära nutpäñ yäpmäñ kuk täñkuñ, ba kome kubo ämatä irani-ken kuñat täñkut. Täñpäñ Juda notnaye ba guñ äbotken nanik imaka, näk täñpäwakta piäni tāk täñkuñ. Yotpärareken ba ämatä nämo irani-ken ba gwägu terak iwan terakgän äbä perok täñkut. Täñpäkañ nadäkinik täñpani notkapak yäñ jop yäñnäknarani kerä terak komi nadäk täñkut. ²⁷ * Näk komi piä mebäri mebäri kädäp ikek täñkañ bipani mäyap däpmon täga nämo patkut. Nakta ba umeta neñirä it täñkut. Ketem nakta, patpat bägupta ba tekta wäyäkñek piä tañi täñkut. ²⁸ * Ba ugän nämo, äbot täñpani komeni komeni ittäñ kukañ u watäni itta kepma kepma nadäwätäk pähap tāk täyat. ²⁹ *

* 11:24: Lo 25:3   * 11:25: Apos 16:22, 14:19   * 11:26:
Apos 9:23, 14:5   * 11:27: 1Ko 4:11; 2Ko 6:5   * 11:28: Apos
20:18-21,31   * 11:29: 1Ko 9:22

Nadäkinik tänpäni kubä täño kehäromi paorirän näk kehäromina udegän paotak yän nadäk täyat. Täñ, kubätä momi-ken mañirän nadänkañ jägämi nadäk täyat.

30 * Nadäkañ, näkñaken wäpna yäpmän akutat bumik ñowä imaka imaka upän kehäromina nitek nämo yän kwawak täwoñärekañ unitagän biñam yäyat. 31 * Ekäninin Jesu unitäño Anutuni ba Nanitä nadänirän jop nämo yäyat yän täwetat! Täñ, Anutu uwä, imaka kuduptagäntä wäpi biñam ärowani ugän tärek-täreki nämo iniñoret täkot! 32 * Täñpäkañ Damaskus yotpärare itkut-ken uken intäjukun äma kubä wäpi Aretas unitäño kañiwat piä ämani unitä komi äma yäwerän yotpärare täño yämabam-ken näk nepmäñitta watä itkuñ. 33 Watä ude irirä notnaye ätutä näk yäk gänañ daiñpäñ gänañ-kengän nepmañpä yäpmän äpämañ ämetpeñ kuñkut.

12

Pol täñkentäk inipärik kubä yäpuk

1 Bureni, wäp yäpmän ärokärok kädet unitä bureni kubä nämo pewän ahäk täkañ upänkañ kädet kubä nämo pat namitak. Unita manna ño yäpurärätpän däpmonken kak täñkuro ba Ekänitä kwawak näwoñärenkuko unita yäwa nadäwut; 2 Kristo täño äma kubä näkä nadätat unitäño manbiñam yäwayän. Bian, obañ 14 gumonita Anututä äma u pit kubägän pudät yäpmän kunum yotpärare-keninik äronkuk. Äma uwä komegup ikek äronkuk ba komegup peñkañ äronkuko u nämo

---

* 11:30: 2Ko 12:5 * 11:31: 2Ko 1:23 * 11:32: Apos 9:23-25

nadätat. Anututä nadätak. ³ Äneņi ŋode yäkgän täyat; Komegup ikek ba komegup peņpāņ äronkuko u nämo nadätat. Anututä nadätak. Upāņkaņ ŋode nadätat; Anututä äma uwä Paradais komeken pudät yäpmāņ äronkuk. ⁴ Uken äronpāņ man kotäk ämatä nadāņkaņ äneņi yājahānaņi nämo, ba nadāņkaņ yājahäkta yäjiwārani upāņ nadāņkuk. ⁵ * Täņpākaņ äma yäyat uwä näk. Imaka u ahāņ namiņkuko uterak wāpna täga yäpmāņ äronaņi upāņkaņ wāpna nämo yäpmāņ ärowayāņ. Nämo, imaka unitä näk kehäromina nämo yāņ kwawak täwoņäretak biņam unitagän api yäk täņpet. ⁶ * Täņ, wāpna yäpmāņ ärowayāņ nadāņpāņä manbiņam bureniğän yājahäwero unita mäyäk man uterak täga nämo näwetneņ. Upāņkaņ ämatä jop nadāņ näka nadäwä ärowani täneņo ujeta wāp yäpmāņ ärokärok man nämo yāwayāņ. Nämo, man yäkyäkna ba täktäkna terak nabāņpāņ-nadāņkaņ mebärina siwoņi nadäwä täreneņ.

⁷ * Täņpākaņ imaka yabānaņi nämo pāņ Anututä näwoņärewānpāņ yabāņkuro uterak näkñata jop nadāņ nadäwa ärowani täņpeko ujeta gupnata bäräpi kubä imiņkuk. Bäräpi u Satan täņo watä piä äma kubä bumik. Unitä wari wari tenäņtä-yāņ namāņpāņ nut täyak. ⁸ Ude täņjirän Ekänitä u yäpmāņ keweņ namikta yāņapik man kadäni yaräkubä ude yāņkut. ⁹ * Ude yāņapiņkuro upāņkaņ Ekänitä kowata ŋode näwetkuk; Ude nämo. Näkņo orakorakna gäkä terak pätak unita imata imaka kubäta wäyäkñewen? Nadätan? Gäk

* 12:5: 2Ko 11:30 * 12:6: 1Ko 10:8; 1Ko 11:16 * 12:7: Jop

2:6 * 12:9: Plp 4:11-13

kehäromika nämotä iriri näkŋo kehärominatä gäkä terak kwawak ahän gamik täyak yän näwetkuk. Ude näwetkuko unita apiŋo Kristo täŋo kehäromi unitä näkä terak ärowän yänpän kehäromina nitek nämotä itat unita oretoret täyat. ¹⁰ Mebäri unita Kristota yänpän kehäromina nämotä irira äma komi namiŋit, man waki näwerit, mäyäk ba bäräpi mebäri mebäri ahän namiŋit täŋirä unita täga nadänpän bänep oretoret pähap terak it täyat. Imata, kehäromina nitek nämo it täyat-ken uken Kristotä iniken kehäromi namiŋirän kehäromi bureni nitek it täyat.

Pol Korin ämawebeta nadäwätäk täŋkuk

¹¹ * Wära! Man yäyat ŋo guŋ täŋo man kubäpän yäyat. Yänaŋi nämo upänkaŋ injinken nadäk terak yänahätat. Injin näkŋo täktäkna täga unita biŋam yänaŋipän nämo yänkuŋo unita yänpän yänahätat. Bureni, näk äma jopi upänkaŋ aposoro ätu unita intä nadänirä ärowani täk täkaŋ u yärepmi morenkaŋ itat. ¹² * Kadäni in bämopjin-ken itkuro uken kehärom tänpän aposoro bureni täŋo kudän mebäri mebäri mäyap pewa ahänirä yabänpän-nadänkuŋ. Kudän kudupi, imaka ämatä nämo tänaŋi, ba imaka ätu Anutu täŋo kehäromi nitek u täŋira unitä mebärina täŋkwawa täŋkuk. ¹³ * Tänpäkaŋ waki täŋ tamiŋkuro u de? Äbot täŋpani kome ätuken nanikta täŋ yämik täŋkuro inta udegän täŋ tamik täŋkut. Tänpäkaŋ imaka kubägän inta nämo täŋ tamiŋkuro u ŋode; Gupnata watä it namikta inta bäräpi nämo tamiŋkut. Ude täŋkuro

* 12:11: 2Ko 11:5   * 12:12: Rom 15:19   * 12:13: 2Ko 11:9

uwä jide? Momi täŋkut ba? Butewaki, unita goret täŋ tamiŋkuro täŋpäwä eruk momina u kaŋ peŋ namut!

14 * Täŋpäkaŋ inken äneŋi ärekta nadäŋ itat ŋo äreŋjira kadäni yaräkubä ude api täŋpek. Eruk äreŋpäŋä udegän gupnata watä it namikta bäräpi nämo api tamet. Imata, nanaktä meŋ-nanta imaka yabäŋ ahäŋpäŋ yämikta nämo yäwani. Nämo, meŋ-nantä imaka yabäŋ ahäŋpäŋ nanakiyeta yämikta yäwani. Unita ŋode yäwa; In-täŋo moner tuŋumjin yäpmäkta nämo api ärewet. Nämo, inkät näkkät bänep kubägän täŋpäŋ itta yäŋpäŋ api ärewet. 15 * Unita in täŋkentäŋ tamikta näkŋakät tuŋumna pajin taniŋ kirekta gäripi nadätat. Upäŋkaŋ jide? Gäripi pähap nadäŋ tamiŋjira kowatawä gäripi täpurigän nadäŋ namineŋ?

16 Täŋpäkaŋ äma ätutä täktäknata ŋode yäk täkaŋ; Bureni, gupita watäni itta bäräpi nämo nimiŋkuko upäŋkaŋ jop manman yäŋnikŋatkuk. 17 Näka ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ jide ude täŋ-täkŋatkut? Ämanaye yäniŋ kireŋpewa äreŋkuŋo uterak täŋ-täkŋatpäŋ moner tuŋumjin kubo täŋkut ba? 18 * Ude nämo! Taitus inken ärekta peŋ iwetpäŋ nadäkinik ikek notninpak kubäkät bok yepmaŋpa äreŋkumän. Eruk, Taitustä äreŋpäŋ jop täŋ-täkŋatpäŋ moner tuŋumjin yäpuk ba nämo yäpuk? Nämo! Nek täŋo nadäk-nadäk u kubägän unita bämopjin-ken käderi kubägän peda ahäŋkuk.

19 Ba jide nadäkaŋ? Man kudup yäyat ŋo u in iŋamjin-ken täktäknin u täŋkehärom takta yäŋpäŋ yäyak yäŋ nadäkaŋ? Nämo, nin Anututä nibäŋjirän

* 12:14: 2Ko 13:1 * 12:15: Plp 2:17 * 12:18: 2Ko 8:6,16-18

Kristo täño ämatä man yänañi ude yäkamäj. O notnaye, bureni täwetat; Imaka kudup täk täkamäj u intäño nadäkinikjin täñkehärom taktagän. ²⁰ * Täñpäkañ näk umuntäyat. Ärenkañ irit kuñat-kuñat intä kuñatta gäripi nadäk täyat ude nämo irirä tabäwetta. Täñkañ ude tabäñpäñä kudän intä gäripi nämo api nadäneño ude täwoñärewetta! Ärenpäñ in bämopjin-ken kudän wakiwaki ñodewanitä parirä yabäwet yänkañ umuntäyat; Yänawät-awät, närepmirek-gärepmirek terak kokwawak pewä ahäk-ahäk, man jäpi kowat-yäwän, iyapi täktäk, äma wäpi yäpmäj äpäk-äpäk, yänpäñ-yabäñ yäwat, gup yäpmäj ärokärok ba äbot täñpani bämopi-ken täñjuruk-uruk pewä ahäk-ahäk. ²¹ * Ba ñodeta imaka, umuntäyat; Inken ärenpäñ siwoñi nämo kuñarirä tabäwayäj täro uwä Anutunatä unita yänpäñ mäyäk api namek. In bämopjin-ken äma bian, imaka taräki taräki, kubokäret ba kañgärip kudän wakiwaki täk täñpanipäñ bänepi nämo sukurenkañ pen täñ irirä yabänkañ bänepna ägekoräpäñ konäm butewaki täñpet.

13

Jukuman ätu

¹ * Eruk kadäni yaräkubäta inken ärewayäj täyat ño. Täñpäkañ Anutu täño mantä ñode niwetak;

Äma kubä manken tena yänpäñä äma yarä ba yaräkubätä äma u goret täñjirän käneño uyaku manken täga irek. *Lo 19:15*

* **12:20:** 2Ko 2:1-4
Mat 18:16; 1Ti 5:19

* **12:21:** 2Ko 13:2

* **13:1:** 2Ko 12:14;

² Tabäkta inken äreñira kadäni yarä täñkuk-ken uken in bämopjin-ken äma momi täñpani bänepi sukurekta jukuman yäwetkut. Unita apiño ban itkañ äma unita ba ätuta bok jukuman äneñi ñode täwetat; Näkä ärewayäñ täyat-ken uken momi ämawebe u yabäñpäñ nämo api yabäñ korewet. ³ In Kristotä mena-ken man yäñahäk täyak u kañpäñ nadäkta gäripi nadäkañ unita ude täñjira bureni yäñ api nadäneñ. Unita nadäkañ? Kristo in bämopjin-ken piä kehäromi nitek nämowä nämo täk täyak. Nämo, kehäromini intä kañpäñ nadäkta näkä terak kwawak täwoñärek täyak. ⁴ * Bureni, päya kwakäp terak utpewä kumbuk-ken uken ämawebetä kañirä kehäromi nitek nämo täñkuk. Upäñkañ Anututä iniken kehäromi terak yäpmäñ päñaku teñkuko apiño itak. Täñpäkañ nin imaka, Kristo ukät kwasikotpäñ unita kehärominin nitek nämo, äpani ude kuñat täkamäñ. Täñkañ Anutu täño kehäromi terak itkañ Kristo täñkentäñpäñ in täñkentäkta bämopjin-ken piä api täne.

⁵ * Unita kadäni kadäni irit kuñat-kuñatjin kañpäñ nadäñpäñ bänepjin ñode yäpmäñ daniñpäñ nadäk täkot; Nin nadäkinik ikek burenitä kuñatkamäñ ba nämo? Jide? Jesu Kristo u bänepjin-ken itak u nämo nadäkañ? Täñ, bänepjin yäpmäñ daniñpäñ kawä nadäkinikjin nämo paränä Kristo bänepnin-ken nämoinik itak yäñ nadäneñ. ⁶ Täñpäkañ nininta nadäkinik ñode täkamäñ; Intä nintäño irit kuñat-kuñatnin nibäñpäñ nadäñpäñä uwä Kristo täño aposoro bureni yäñ api nadäneñ.

⁷ Täñpäkañ intä waki kubä nämo täñpäñ si-

* 13:4: Plp 2:7-8 * 13:5: 1Ko 11:28

wonjigän kuŋatneŋta Anutu-ken yänjapik man yäk täkamäj. In siwoŋi kuŋarirä ämatä ninta piä äma bureni yäj nadäneŋta nämo yäyat. Nämo, ämatä ninta piä säkgämän nämo täŋpani yäj nadänayäj täŋo upäjkaŋ gäripnin taŋi uwä intä siwonjigän kuŋatta nadäkamäj. ⁸ * Imata, nin man bureni u täŋpäwakta piäni täga nämo täne, u täŋkehärom takta uyaku täga täne. ⁹ Unita ämatä nibäjirä kehärominin nitek nämo täŋpawä u täga. Upäjkaŋ intä kehäromigän itkaŋ kuŋarirä tabäjkaŋ oretoret taŋi täk täkamäj. Mebäri unita inta yänpäj yänjapik man ŋode yäk täkamäj; Irit kuŋat-kuŋatjin ba nadäkinikjintä tägaŋirä-tägaŋirä nadäkinik bureni täŋpani, kehäromigän ude kaŋ irut yäj yäk täkamäj. ¹⁰ * Täŋpakaŋ ban itkaŋ man kehäromi nitek ŋo intäjukun kudän täŋ tamitat. Inken äreŋpäj man jäpi terak täweretta! Bureni, Ekänitä ini piä ŋo naminkuko unita man komi täga täwetnaŋi upäjkaŋ ude takta nämo nekaŋ. Imata, Ekänitä in täŋpäwakta nämo iwoyänpäj nepmaŋkuk. Nämo, uwä intäŋo nadäkinikjin täŋkehärom takta nepmaŋkuk.

Pol täŋo yäjtärek man

¹¹ * Eruk notnaye, man tärek-tärek ŋode täwerayäj; Oretoret täŋput! Täŋpäj nadäkinik täŋpani kehäromigän itta piäni ehutpäj täk täkot. Täŋkaŋ näkŋo man nadäj namikinik täŋpäj nadäk bänep kubägän inŋitpäj bänep kwini terak it täkot. Ude täŋirä Anutu nadäj nimikinik täŋpäj bänep pidäm pewän ahäj nimani unitä inkät itinik

---

* 13:8: 1Ko 13:6   * 13:10: 2Ko 2:3, 10:8   * 13:11: Rom 15:33

api tänppek. ¹² * Täñirän äbot tänpäni burenitä täk täkañ ude not tänpäñ kowat iniñ orerän täk täkot. ¹³ Tänpäkañ Anutu täño kudupi ämawebe kome ñoken irani kuduptagäntä bänep oretoret man täwetkañ ño.

¹⁴ Eruk, Ekäni Jesu Kristo täño orakoraki, ba Anutu täño bänep iron, ba bänep kubägän irit Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkañ unitä intä terak äroton. Ugän.

---

* 13:12: Rom 16:16

Anutu Täŋo Man
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Mar 2023 from source files dated 9 Oct 2020

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5